

ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ

**Полянський Антон Олександрович - кандидат юридичних наук, здобувач
Університету сучасних знань**

УДК: 342.95 (477)

У статті проаналізовано підходи науковців до визначення завдань правоохоронної системи та правоохоронних органів в цілому. Звертається увага на завдання, що покладаються на систему судово-експертних установ нашої держави. Сформовано науковий підхід до змісту та переліку завдань правоохоронних органів та судово-експертних установ як суб'єктів взаємодії. Розглядаються загальні підходи до змісту та значення категорії функція. Аналізуються функції судово-експертних установ та правоохоронних органів. Наводиться перелік функцій судово-експертних установ та правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії.

Ключові слова: функції, завдання, функції правоохоронних органів, завдання судово-експертних установ, взаємодія, суб'єкти взаємодії.

Articolul analizează abordările oamenilor de știință pentru definirea sarcinilor sistemului de aplicare a legii și a agențiilor de aplicare a legii în general. Se acordă atenție sarcinilor atribuite sistemului instituțiilor criminalistice ale statului nostru. S-a format o abordare științifică a conținutului și a listei sarcinilor agențiilor de aplicare a legii și a instituțiilor criminalistice ca subiecte de interacțiune. Sunt luate în considerare abordări generale ale conținutului și semnificației categoriei de funcții. Sunt analizate funcțiile instituțiilor criminalistice și ale agențiilor de aplicare a legii. Este prezentată lista funcțiilor instituțiilor criminalistice și a agențiilor de aplicare a legii ca subiecte de interacțiune.

Cuvinte cheie: funcții, sarcini, funcții ale agențiilor de aplicare a legii, sarcini ale instituțiilor criminalistice, interacțiune, subiecte de interacțiune.

The article analyzes the approaches of scientists to defining the tasks of the law enforcement system and law enforcement agencies in general. Attention is paid to the tasks assigned to the system of forensic institutions of our state. A scientific approach to the content and list of tasks of law enforcement agencies and forensic institutions as subjects of interaction has been formed. General approaches to the content and meaning of the function category are considered. The functions of forensic institutions and law enforcement agencies are analyzed. The list of functions of forensic institutions and law enforcement agencies as subjects of interaction is given.

Keywords: functions, tasks, functions of law enforcement agencies, tasks of forensic institutions, interaction, subjects of interaction.

Постановка проблеми. Реалізуючи правоохоронну функцію держави, правоохоронні органи взаємодіють із низкою спеціалізованих суб'єктів, важливе місце серед яких належить

судово-експертним установам. Разом із тим, тісна взаємодія правоохоронних органів та судово-експертних установ, а також особливості здійснюваної ними діяльності обумовлюють іс-

нування спеціальних цілей та напрямів їх спільної роботи. Розглядаючи визначену тематику відмітимо, що завдання, які ставляться перед правоохоронними органами та судово-експертними установами в загальному масиві є вкрай різними, факт чого відмічається як на рівні юридичної науки, так і законодавчому.

Стан дослідження проблеми. Питання завдань та функцій, які ставляться перед судово-експертними установами та правоохоронними органами досліджувались у великій кількості наукових праць. Зокрема їй приділялась увага у працях: Є.В. Білозьорова, А.М. Завального, А.О. Осауленко, Ю.В. Кривецького, О.М. Ключева, Д.О. Тихомирова, І.М. Білодіда, В.В. Ковальова, Г.О. Стрілець та інших. Проте, саме в контексті взаємодії, зміст функцій та завдань судово-експертних установ та правоохоронних органів на сьогоднішній день відповідного наукового окреслення не знайшов.

Мета і завдання дослідження. Мета статті полягає у визначенні завдань та функцій судово-експертних установ та правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії. Розкриття даної мети передбачає вирішення наступних завдань: 1) формування теоретичної позиції про сутність та перелік завдань правоохоронних органів та судово-експертних установ як суб'єктів взаємодії; 2) окреслення функцій судово-експертних установ та правоохоронних органів як суб'єктів взаємодії.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна статті полягає в тому, що це перша робота де здійснено комплексний аналіз та повністю висвітлено поняття та перелік завдань і функцій правоохоронних органів та судово-експертних установ як суб'єктів взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Варто зауважити, що на сьогоднішній день законодавча база не містить положень, які б визначали загальні завдання правоохоронних органів, а тим більше, як суб'єктів взаємодії із судово-експертними установами або іншими організаціями. На рівні науки здійснювались намагання подолати зазначену проблематику шляхом визначення завдань правоохоронної системи держави в цілому. Наприклад, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний, А.О. Осауленко, Ю.В. Кривецький, Є.О. Гіда, Д.О. Тихомиров вважають,

що до головних завдань правоохоронної системи слід віднести: по-перше, забезпечення прав та свобод людини і громадянина; по-друге, охорона інтересів суспільства і держави від протиправних посягань; по-третє, сприяння дієвості всієї системи права України, національного законодавства (Конституції, законів та інших нормативних актів, пов'язаних з організацією і здійсненням державної влади всіма її гілками); по-четверте, забезпечення громадського порядку і громадської безпеки; по-п'яте, протидія злочинності, а також вжиття заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли вчиненню правопорушень [1; 2].

В.І. Дяченко до завдань правоохоронної системи відносить: гарантування захисту і швидкого поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів особи, матеріальних і духовних інтересів суспільства, захисту конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності держави [3, с.7]. В.Т. Білоус виділяє п'ять базисних завдань: по-перше, збереження (охорона) існуючого конституційного ладу; по-друге, захист конституційних прав і свобод громадян; по-третє, захист правомірних інтересів вітчизняного товаровиробника; по-четверте, цілеспрямований розвиток системи правоохоронної діяльності, зокрема поліпшення їх кількісних та якісних показників; по-п'яте, боротьба зі злочинністю [4, с.40]. І.Є. Марочкін та В.В. Афанасьєв розглядають завдання правоохоронної системи як гарантований захист та швидке поновлення порушених прав, свобод та інтересів особи, громадянина та суспільства, матеріальнодуховних цінностей, захисту конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності держави [5, с.89, 90].

Подібна ситуація існує в контексті роботи судово-експертних установ. В загальному законодавчому акті, який регламентує на сьогоднішній день особливості судово-експертної діяльності в нашій країні, а саме Законі України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 №4038-ХІІ взагалі не йдеться мова про цілі роботи судово-експертних установ [6].

В юридичній доктрині змісту завдань судово-експертних установ приділяли увагу лише деякі науковці. Наприклад, С.М. Науменко та В.В. Ковальова вказували, що на експертні уста-

нови покладається виконання таких завдань: 1) проведення криміналістичних досліджень із метою створення науково-обґрунтованої бази доказів під час розслідування кримінальних справ; 2) виконання досліджень за матеріалами, які надходять зі служб та підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову та контрольно-ревізійну діяльність; 3) здійснення консультативної та навчальної діяльності в межах своєї компетенції; 4) ведення регіональних криміналістичних обліків; 5) організаційно-методичне керівництво діяльністю структурних підрозділів цих установ у питанні експертно-криміналістичного забезпечення попередження, виявлення, розслідування та розкриття злочинів; 6) участь у розробці та впровадженні разом із зацікавленими службами в практичну діяльність правоохоронних органів науково-практичних досліджень у сфері застосування криміналістичних методів для розкриття та розслідування злочинів тощо [7]. І.В. Стародубов в межах своїх досліджень наголошував, що до основних завдань роботи судово-експертних установ відносяться: 1) організація роботи установ у цілому і їхніх структурних підрозділів; 2) упровадження до судово-експертної програми передових методів дослідження, сучасних методик, забезпечення їхнього використання; 3) підбір, навчання і виховання кадрів; 4) ознайомлення працівників правоохоронних органів із сучасними можливостями судових експертиз; надання допомоги судам, суддям, органам дізнання, особам, які проводять дізнання, слідчим і прокурорам у встановленні обставин, що підлягають доказуванню у конкретній справі шляхом вирішення питань, котрі потребують спеціальних знань: наукових, технічних або інших [8, с.306 – 307]. У розумінні Г.О. Стрілець основними видами практичної діяльності судово-експертних установ всіх систем є: 1) проведення визначених видів судових експертиз за завданнями слідчих та судів; 2) надання консультативної допомоги слідчим, іншим особам, що проводять розслідування кримінальних справ, спеціальними знаннями у якості спеціаліста; 3) наукова розробка питань стосовно методів та методик удосконалення проведення визначених видів судових експертиз; 4) підготовка кадрів судових експертів на своїй базі стосовно осіб, що мають вищу

освіту і володіють спеціальними знаннями визначеного профілю, який співпадає з профілем судових експертиз, що проводяться у даній судово-експертній установі [9, с.123].

Аналіз наукової літератури та законодавчих джерел показав загальну недосконалість визначень завдань правоохоронних органів та судово-експертних установ. В більшості випадків, як вчені так і законодавець звертають увагу на ключові цілі даних організацій, які пов'язано із їх загальним призначенням, а саме протидія правопорушенням та здійснення експертиз. Проте, завдання організаційні, пов'язані із забезпечення даними відомствами свого функціонування найчастіше не опрацьовуються та не виокремлюється. На наш погляд цей факт становить серйозну проблему, адже організаційні завдання, пов'язані із роботою правоохоронних органів та судово-експертних установ, зокрема, з питаннями їх взаємодії, є не менш важливими та значимими для ефективної роботи останніх. Враховуючи викладене, а також наявність прогалин у законодавчих актах, які регламентують діяльність судово-експертних установ та правоохоронних органів ми сформулювали власний підхід до переліку їх завдань, як суб'єктів взаємодії. Так, перед правоохоронними органами в аспекті досліджуваного питання ставляться такі цілі:

1) забезпечувати систематичне використання в своїй діяльності можливостей та досвіду інших правоохоронних органів та державних установ, підприємств та організацій, у тому числі судово-експертних установ;

2) поглиблювати співпрацю із судово-експертними установами щодо використання спеціальних знань в процесі попередження та припинення кримінальних та інших правопорушень;

3) аналізувати процес взаємодії із судово-експертними установами та проводити систематичну внутрішньо-організаційну діяльність направлену на його покращення;

4) формувати пропозиції щодо покращення нормативно-правового регулювання взаємодії правоохоронних органів та судово-експертних установ.

В свою чергу, перед судово-експертними установами, як суб'єктами взаємодії ставляться наступні завдання:

1) систематично надавати консультативну та науково-практичну допомогу представникам правоохоронних органів при виконанні ними своїх повноважень;

2) розробляти та видавати науково-методичні матеріали з питань правильної підготовки та направлення на експертизу відповідних об'єктів дослідження;

3) формувати спільно із правоохоронними органами та вести спеціальні інформаційні обліки щодо найбільш значимих та важливих об'єктів експертного дослідження, а також надавати правоохоронним органам інформацію накопичену в них;

4) проводити якісні та повні експертні дослідження у порядку визначеному законодавством в найкоротший строк;

5) здійснювати постійну внутрішньо-організаційну роботу, пов'язану із удосконалення дослідницького процесу судово-експертних установ та впроваджувати в нього новітні технології та методи дослідження;

6) проводити систематичну кадрову роботу із персоналом судово-експертних установ задля підвищення кваліфікації його представників, удосконалення їх науково-практичних навичок.

Разом з цим, окрім завдань, правоохоронні органи та судово-експертні установи реалізуються численні функції. При цьому, як на науковому, так і на нормативно-правовому рівні зміст функцій часто плутається із сутністю завдань, що на наш погляд пов'язано із неправильним або неточним розумінням поняття функції відповідних організацій. Згідно з положеннями словників української мови функція – це: явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін.; робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; повинність, місія; специфічна діяльність організму людини, тварин, рослин, їхніх органів, тканин і клітин; величина, яка змінюється зі зміною незалежної змінної величини (аргументу) [10].

В галузі державної влади поняття «функція» традиційно визначають як основні напрями діяльності держави, обумовлені її сутністю і змістом, а також цілями, завданнями, що стоять перед нею [11, с.119]. Так, на думку А.В. Федото-

ва, функції державних органів – це насамперед напрями діяльності з реалізації «зовнішніх» цілей, що стоять перед державою та її органами [12, с.5]. У розумінні В.Б. Авер'янов функції органів виконавчої влади – це узагальнююча характеристика, призначення й спрямованість дій органів виконавчої влади, спрямованих на досягнення об'єктивно обумовлених цілей та завдань державного управління [13, с.106].

На нашу думку, функції державних органів та організацій змістовно походять від функцій права, але показують не просто напрям дії права, а визначені юридичними нормами вектори діяльності окремо взятих суб'єктів. Відповідно до даного трактування, функції правоохоронних органів та судово-експертних установ – це встановлені та визначені відповідно до положень нормативно-правових актів, які регламентують правовий статус цих організацій, ключові напрями їх діяльності.

На доктринальному рівні, проблемі функціоналу правоохоронних відомств приділяли увагу М.І. Мельник та Т.Д. Момотенко, які вказували, що до головних функцій які здійснюють правоохоронні органи відносяться ті, що безпосередньо пов'язані з боротьбою зі злочинністю та правопорушеннями, які тягнуть за собою настання юридичної відповідальності, а саме: профілактична (профілактика правопорушень, що тягнуть за собою юридичну відповідальність); захисна (захист життя, здоров'я, прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб); охоронна (охорона громадського порядку, громадської безпеки і власності); ресоціалізаційна (найбільш характерна для органів і служб у справах неповнолітніх, служб, що здійснюють адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі); оперативно-розшукова; розслідування злочинів; судового розгляду справ про злочини; розгляду справ про адміністративні правопорушення, фінансові та адміністративно-господарські правопорушення; виконавча (виконання вироків, рішень, ухвал та постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства та прокурорів) тощо [14]. За Є.С. Гідою до функцій які здійснюють правоохоронні органи можна віднести: забезпечення прав та свобод людини і громадянина; охорона інтере-

сів суспільства і держави від протиправних посягань; сприяння дієвості всієї системи права України, національного законодавства (Конституції, законів та інших нормативних актів, пов'язаних з організацією і здійсненням державної влади всіма її гілками); забезпечення громадського порядку і громадської безпеки; протидія злочинності; вжиття заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли вчиненню правопорушень [15, с. 46]. Т.О. Пікуль зазначає, що правоохоронні органи, виконують кілька головних правоохоронних функцій, які є визначальними в їх діяльності (профілактичну, захисну, ресоціалізаційну, оперативно-розшукову функції, функції розслідування злочинів, судового розгляду справ, розгляду справ про адміністративні правопорушення, розгляду справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення, виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів тощо) [16].

Як функції судово-експертних установ В.О. Маркусь виділяє безпосередньо здійснення судово-експертної діяльності, а також функцію профілактики правопорушень, що виражається у формуванні експертами рішень направлених на виявлення та усунення обставин вчинення злочинів [17, с.345]. О.О. Олійник, В.В. Галунько, О.М. Ещук, аналізуючи адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності в цілому, пов'язують функції судово-експертних установ із типами експертних досліджень, які дані організації проводять, а саме: судово-медичними експертизами, криміналістичними експертизами тощо [18]. В своїх дослідженнях М.Г. Щербаковський, Ю.К. Орлов, О.Р. Росинська обстоювали думку про те, що функціями судово-експертних установ є: експертна – полягає у проведенні експертних досліджень; ідентифікаційна – пов'язана із оцінкою досліджуваного об'єкту відповідно до запитань, що ставляться правоохоронним органом; процесуальна – виражається у виконанні експертом своїх процесуальних повноважень та реалізації компетентності [19].

Висновки. Таким чином, враховуючи вищевикладене і, знов таки, користуючись наявністю прогалинами сучасної наукової галузі та законодавства, дотримуючись базової моделі розу-

міння категорії «функція», до переліку функцій правоохоронних органів та судово-експертних установ, як суб'єктів взаємодії слід віднести:

1) внутрішньо-організаційну функцію, яка об'єднує заходи та способи внутрішнього управління правоохоронними органами із забезпечення сталої, ефективної та законодавчо вірної взаємодії із судово-експертними установами;

2) процесуальну функцію – виражається у вступі із судово-експертними установами у процесуальні відносини різного типу та змісту, з метою проведення судових експертиз;

3) контрольну функцію, яка полягає у здійсненні внутрішньовідомчого контролю за процесом взаємодії підрозділів відповідних правоохоронних органів із судово-експертними установами для визначення проблемних моментів такої взаємодії та їх оперативного вирішення;

4) цілеустановчу функцію – визначається системою управлінських заходів пов'язаних із чіткою постановкою завдань тактичної взаємодії підрозділів правоохоронних органів із судово-експертними установами в процесі вирішення конкретних питань.

В свою чергу, судово-експертні установи, в межах своєї діяльності виконують такі функції, як суб'єкти взаємодії:

1) процесуальна функція, зміст якої відрізняється від процесуальної функції правоохоронних органів, та полягає у здійсненні заходів направлених на реалізацію судово-експертними установами своїх процесуальних повноважень та обов'язків;

2) наукова функція – зазначений напрям діяльності судово-експертних установ виражається у заходах із забезпечення науково-методичного, консультативного та іншого інформаційно-освітнього забезпечення правоохоронних органів в процесі здійснення ними своїх повноважень.

Підсумовуючи проведені дослідження необхідно зауважити, що на сьогоднішній день зазначені в підрозділі функції та завдання, а також особливості взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів в цілому характеризуються стійкою недосконалістю нормативно-правового регулювання. Сутність та-

кої взаємодії здебільшого перебуває у полі зору науковців, але не має ґрунтованого офіційного виразу. Виправлення цього негативного моменту вбачається через призму проведення законодавчих змін. Так, необхідним є доповнення чинного Закону України «Про судово-експертну діяльність» від 25.02.1994 №4038-ХІІ шляхом виділення в його тексті окремого розділу де слід закріпити норми про: 1) мету та завдання взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів; 2) форми та принципи взаємодії судово-експертних установ та правоохоронних органів; 3) завдання та функції судово-експертних установ та правоохоронних органів, як суб'єктів такої взаємодії. Подібне дозволить систематизувати нормативно-правове регулювання взаємодії досліджуваних організацій, що в кінцевому випадку позитивно вплине на результативність їх роботи.

Список бібліографічних посилань

- 1) Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР // Офіційний вісник України. 2010. №72/1. ст.2598.
- 2) Білозьоров Є.В., Гіда Є.О., Завальний А.М., Осауленко А.О., Пікуля Т.О. Актуальні проблеми теорії держави та права: навчальний посібник (за вимогами кредитно-модульної системи навчання). — Київський національний університет внутрішніх справ. — К.: КНУВС, 2010. — 228 с.
- 3) Дяченко В.І. Система правоохоронних органів: навчальний посібник / В.І. Дяченко // Київ: КНЕУ. 2003. 320 с.
- 4) Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: навчальний посібник / В.С. Ковальський, В.Т. Білоус, С.Е. Демський та інші // Київ: Юрінком Інтер. 2002. 320 с.
- 5) Гриценко В.Г. Завдання правоохоронної системи України / В.Г. Гриценко // Форум права. 2014. №4. С.89-92.
- 6) Про судову експертизу: закон від 25.02.1994 №4038-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1994. №28. ст.232.
- 7) Науменко С.М. Завдання експертних установ як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами / С.М. Науменко // Юридичний бюлетень. 2017. Випуск 5. С.256-261.
- 8) Стародубцев І.В. Визначення основних завдань діяльності судово-експертних установ в Україні на стадії вчинення умисного злочину / І.В. Стародубцев // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренко. 2012 №4. С.306-312.
- 9) Стрілець Г.О. Генгезис системи судово-експертних установ в Україні та напрямки їх діяльності: дисертація / Г.О. Стрілець // Одеса: Одеська національна юридична академія. 2009. 224 с.
- 10) Словник української мови в 11 тт. /АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда.-Наукова думка,1970-1980.1 т.-840с.
- 11) Сердюк В.В. Правовий статус Верховного Суду України як найвищого судового органу у системі судів загальної юрисдикції / В. В. Сердюк // Університетські наукові записки. 2006. № 3-4. С. 75-90.
- 12) Федотов А.В. Функция государственного органа: к вопросу интерпретации / А.В. Федотов // История государства и права. 2009. № 5. с. 5-6.
- 13) Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / За заг. ред. В.Б.Авер'янова. К.: Факт, 2003. 384 с.
- 14) Момотенко Т. Д. Правоохоронні органи: поняття і сутність / Т. Д. Момотенко // Право і Безпека. 2014. № 4. С. 127-131.
- 15) Гіда Є.О. Теорія держави та права : [підручник] /Є.О. Гіда, Є.В. Білозьоров, А.М. Завальний. К. : ФОПО.С. Ліпкан, 2011. 576 с.
- 16) Островський С.О. Поняття та функції правоохоронних органів держави. ауковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки Випуск 1. Том 2. 2017. С.46-49.
- 17) Маркус В.О. Криміналістика. Навчальний посібник. К.: Кондор, 2007. 558 с.
- 18) Олійник О.О., Галунько В.В., Єщук О.М. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності: монографія // О.О. Олійник, В.В. Галунько, О.М. Єщук. Херсон: Грінв Д.С., 2015. 224 с.
- 19) Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія / М. Г. Щербаковський. Харків : В деле, 2015. 560 с.